

Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Araştırma Makalesi / Research Article

COVID-19 Salgını Döneminde Ev İşçilerinin Derinleşen Sorunları: İstanbul Örneği

Deepening Problems of Domestic Workers During the COVID-19 Outbreak: The Case of Istanbul

Ceyhun GÜLER¹

¹Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Karaman, Türkiye

ORCID: C.G. 0000-0001-8716-0960

Corresponding author:

Ceyhun GÜLER,
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bölümü, Karaman, Türkiye
E-mail: ceyhungler@gmail.com

Submitted: 15.02.2021

Revision Requested: 17.07.2021

Last Revision Received: 30.07.2021

Accepted: 24.08.2021

Published Online: 13.10.2021

Citation: Guler, C. (2021). Covid-19 salgını döneminde ev işçilerinin derinleşen sorunları: İstanbul örneği. *Journal of Economy Culture and Society*, 64, 183-206.
<https://doi.org/10.26650/JECS2021-880507>

öz

Covid-19 salgını küresel düzeyde toplumsal ve ekonomik anlamda çok sayıda sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. İşsizlik, iş gücüne katılımın azalması, gelir kaybı, sosyal korumadan yoksunluk ve virüs bulaşma riski ise çalışma yaşamı içerisinde salgınla bağlantılı ortaya çıkan sorunlar arasında yer almıştır. Çoğunlukla kayıt dışı çalışan güvencesiz gruplar bahsi geçen sorunlardan çok daha yoğun etkilenmişlerdir. Ev işçileri de bu güvencesiz gruplar arasında bulunmaktadır. Kayıt dışılık ve güvencesizlik ev işçilerini salgın döneminde çok daha kırılgan ve savunmasız hale getirmiştir. Bu çalışmada ev işçilerinin salgın döneminde yaşadıkları sorunları, gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler aracılığıyla işçilerin deneyimleri üzerinden anlaşılması amaçlanmıştır. Bahsedilen amaç doğrultusunda İstanbul'da yaşayan 35 kadın ev işçisi ile yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla online platformlar veya telefon görüşmeleri üzerinden derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında kendileriyle görüşme gerçekleştirilen ev işçilerinin Covid-19 salgını döneminde yaşadıkları sorunlar ve maruz kaldıkları hak ihlalleri mülakat verileri üzerinden betimsel bir şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma bulguları ev işçilerinin, çalışma hakkı ve diğer temel insan hakları bağlamında çok sayıda hak ihlaline maruz kaldıklarını göstermiştir. İş ve gelir kaybı, sosyal korumadan yoksunluk, iş yükünün ağırlaşması, ücretli izin hakkına erişememe, mesai saatlerinin uzaması vb. ev işçilerinin dikkat çektikleri sorunlardan olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ev işi, Ev işçisi, Covid-19 Salgını, Küresel Salgın, İşsizlik

ABSTRACT

The COVID-19 outbreak has caused social and economic problems at a global level. Unemployment, reduced participation in the workforce, loss of income, lack of social protection, and infection are among employment-related problems, impacting insecure groups, mostly working informally adversely. Domestic workers included in these groups were particularly vulnerable during the pandemic due to informality and insecurity. This study aims to understand the issues faced by 35

women domestic workers in Istanbul throughout the pandemic by conducting in-depth interviews using semi-structured questions via online platforms or phone calls. The problems and rights violations experienced by domestic workers were evaluated descriptively through interview data within the study's scope. Research findings show that domestic workers are subjected to numerous rights violations related to the right to work and other fundamental human rights. Among the issues raised in interviews, loss of work and income, lack of social protection, heavy workload, and inability to access paid leave emerged.

Keywords: Domestic work, Domestic workers, COVID-19 outbreak, Global epidemic, Unemployment

EXTENDED ABSTRACT

The COVID-19 outbreak revealed significant economic and social problems around the world, influencing a negative effect on employment. Loss of income, mass unemployment, inability to access social security systems, poverty, decreased labor force participation, inequality in working relations, and the risk of infection are some of the problems mentioned affecting vulnerable and insecure groups that include domestic workers. The prevalence of informal work in domestic work deepened the problems experienced during the pandemic. This study focuses on the problems experienced by domestic workers in this period.

Gender-based inequality in and social perception on household labor causes domestic work to be perceived as unrequited and invisible. This situation negatively impacts the working standards of domestic workers. Therefore, domestic work emerges as a sector with high insecurity. Domestic workers, the majority of whom are women, often work without job security, social security, and legal protection. The problems of domestic workers do not arise only at the point of working relations, in parallel with the domestic work structure. Concurrently, gender inequality-related problems arise intersectionally. Gender inequality, lack of legal protection, inability to access social security, poor working conditions, lack of job security, violence (more notably against women), and harassment are frequently encountered by domestic workers in their families, households, and working lives. Informal employment and the absence of a standard employment contract make these problems increasingly acute. In parallel, the problems experienced by domestic workers have been observed to deepen amid the pandemic.

According to International Labour Organization (ILO) reports, it was pointed out that approximately three-quarters of domestic workers lost jobs and income during the COVID-19 outbreak. Furthermore, the impact of informal employment on job security was one of the issues that the ILO highlighted at this time, stating that informal workers made up the bulk of domestic workers who lost their jobs and income. Workloads of domestic workers have increased, their working conditions have deteriorated, and their risk of infection has increased as a result of continuing to work during the pandemic. This study used an in-depth interview technique, one of the qualitative research methods, to identify and explain both the problems and the experiences (and how domestic workers make sense of these experiences) faced by them during the COVID-19 outbreak.

Domestic workers living in Istanbul were interviewed within the scope of the research. The fact that the majority of registered domestic workers live in Istanbul, helped narrow down the sample size. In this direction, 35 domestic workers participated in in-depth interviews using semi-structured questions. Due to the current risks and restrictions, all interviews were conducted online or via phone calls. Twenty-two of the participating domestic workers are day workers, and 13 are live-in workers. Four of the day workers were observed to undertake care work, and six of the live-in workers are migrants. Domestic workers' problems during the pandemic were categorized under certain headings in line with the findings obtained from the interviews, proceeded by two different focuses, the problems faced by unemployed domestic workers and those faced by employed domestic workers. Loss of work and in-

come, lack of support during the pandemic, not being able to benefit from the right to social security, worsened working conditions, and the risk of infection have all been highlighted as major problems throughout the interviews. In conclusion, the problems encountered were assessed based on violations of the right to work. The study also suggested solutions to resolve the specified problems.

1. Giriş

Covid-19 salgını tüm dünyada halk sağlığı alanında önemli sorunların yaşanmasına neden olurken derin bir ekonomik krizi ve çeşitli toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir. Virüsün yayılmasını durdurmak için çoğu ülkede ilk andan itibaren kapanmalar gerçekleşmiş ve çeşitli ekonomik faaliyetlere kısıtlamalar getirilmiştir. Bu doğrultuda çalışma ilişkileri de süreç içerisinde salgından olumsuz etkilenen alanların başında gelmiştir. Salgın döneminde işsizlik oranları artmış, gelir kayıpları yaşanmış ve işgücüne katılım azalmıştır. Bahsi geçen sonuçların yoksulluğu ve işgücü piyasasındaki eşitsizlikleri arttırdığı da görülmüştür. Yaşanan sorunlar, güvencesiz grupları (kadınlar, göçmen işçiler, standart dışı çalışanlar, genç işçiler, eğitim seviyesi düşük olanlar vb.) daha fazla etkilemiştir. Özellikle eğlence, turizm, konaklama ile ilgili sektörlerde çalışan işçiler bu süreçte kapanmalar nedeniyle karşılaşılan sorunları ilk tecrübe eden gruplar arasında yer almıştır. Bununla birlikte sağlık ve taşımacılık alanında çalışanlar ise virüse yakalanma riski altında oldukça zor koşullarda çalışmaya devam etmek durumunda kalmışlardır (Fana, Perez & Macias, 2020, s. 392–394).

Salgın sürecinde dünya genelinde 5 milyardan fazla insan uygulanan kapanma önlemlerinden ve kısıtlamalardan etkilenmiştir. Ayrıca bu önlemlerin 1,6 milyar kayıt dışı çalışan üzerinde önemli olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir. Etkilenen bu kesimler arasında kadınların oranının son derece yüksek olduğuna da dikkat çekilmektedir (ILO, 2020a). Kayıt dışı çalışma yaşanan sorunların telafisi adına uygulanan desteklerden ve sosyal koruma mekanizmalarından faydalanılmasını da engellemiştir. Bu doğrultuda kayıt dışı çalışanlar sosyal güvenlik sistemleri tarafından sağlanan koruma önlemlerinin çoğuna erişememişlerdir. Yoğun olarak kayıt dışı ve güvencesiz bir şekilde çalışan ev işçileri de salgının olumsuz etkilerini en çok hisseden gruplar arasında yer almışlardır.

Kayıt dışılık, iş tanımının belirsizliği, uzun çalışma süreleri, standart bir ücretin olmaması, şiddet ve taciz, iş güvencesinden yoksunluk, hukuki korumadan yoksunluk vb. çok sayıda sorun salgın dönemi öncesinde de ev işçilerinin önemli sorunları arasındaydı. Salgın döneminde yaşanan gelişmeler ise kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu ev işlerinde bahsedilen sorunların derinleşmesine ve döneme özgü farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İş ve gelir kaybı, sosyal korumadan yoksunluk, sosyal haklara erişememe, iş yükünün artması, ücretli izin hakkından faydalanamama, hastalık bulaşma riski ev işçilerinin salgın döneminde karşılaştıkları önemli sorunlar arasında yer almıştır. Türkiye'deki ev işçileri de dünyadaki ev işçilerine benzer şekilde değinilen sorunların tümüyle karşılaşmışlardır.

Bu çalışmada Türkiye'deki ev işçilerinin Covid-19 salgını sürecinde yaşadıkları sorunlar, İstanbul'daki ev işçileri ile yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde literatür taraması ve elektronik veri toplama tekniğiyle bilgi ve belge inceleme yöntemine başvurulmuştur. Bu doğrultuda ev işçiliğine ilişkin kavramları somutlaştırma çabası içerisine girilmiş, dünyadaki ve Türkiye'deki ev işçilerinin mevcut durum ve sorunları tartışmaya açılmıştır. Böylece araştırma sorunsalının temel dayanağı oluşturulurken, salgın öncesi ve sonrası dönemde ev işçilerinin sorunlarının ve çalışma koşullarının nasıl bir görünüme sahip olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise İstanbul'da yaşayan 35 kadın ev işçisi ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu doğrultuda ev işçilerinin salgın dönemine ilişkin deneyimleri ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemde ev işçilerinin karşılaştıkları sorunlar, elde edilen verilerin tasniflenmesi ve mülakat verilerinin betimsel bir şekilde analiz edilmesi yöntemiyle yorumlanarak görü-

nür hale getirilmiştir. Araştırmanın sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular, çalışma hakkının ihlali bağlamında değerlendirilmiş, ortaya çıkan sorunlara yönelik olası çözüm önerileri dile getirilmiştir. Kısacası bu çalışmada, ev işçilerinin salgın dönemindeki sorunlarının tespiti, yaşanan hak ihlallerinin izlenmesi ve olası politika önerilerinin dile getirilmesi amaçlanmıştır.

2. Ev İşçiliği Kavramsal Çerçeve

Covid-19 salgını döneminde ev işçilerinin karşılaştıkları sorunlar üzerine etkin bir tartışmanın yürütülebilmesi için öncelikle “ev işçiliği” ve “ev işleri” kavramlarının netleştirilmesi yerinde olacaktır. Belirtmek gerekir ki ev işleri denildiğinde ilk olarak ev içi düzenin sağlanması, hane üyelerinin gündelik yaşam ihtiyaçlarının karşılanması ve günlük rutinlerinin mümkün kılınması için yapılan işler ile yaşlı, hasta ve çocuk bakımı faaliyetleri akla gelmektedir. Kısacası ev işleri, hane üyelerinin tüketimi adına gerçekleştirilen faaliyetler kapsamında sınırları geniş bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbay, 2012, s.118; Tire, 2016, s.35). Böylece ev işlerinin kavramsal çerçeve itibarıyla oldukça geniş bir kapsama sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda ev temizliği, çamaşır yıkama, ütü, çocuk bakımı, hasta ve yaşlı bakımı gibi birçok işin ev işleri kapsamında değerlendirildiği görülmektedir.

Ev işçiliği ise kölelik, sömürgecilik ve farklı esaret türleriyle de ilişkili olarak tarihte örneklerine çok önceleri rastlanan, yoğun kadın emeğine dayalı bir yapıya sahiptir (ILO, 2010, s.5). Çalışma ilişkileri kapsamında değerlendirildiğinde, ev işçiliğinin tanımlanmasında farklı unsurların belirleyici olduğu görülmektedir. Yapılan işin bağımlı bir iş ilişkisi kapsamında, şahsa ait evlerde ifası ve ev sahiplerinin işveren konumunda olmaları bahsedilen unsurların başında gelmektedir. Bununla birlikte yapılan işin ev ile ilişkili olması, bu işlerin işveren konumunda olan ev sahibinin denetiminde ve onun adına gerçekleştirilmesi, ev işçiliğinin tanımında belirleyici olmaktadır. Kısacası ev işçisi, ev ve ev halkı ile ilgili olan işleri, işverenin yönlendirmesi ve denetiminde, bağımlı bir iş ilişkisi çerçevesinde yerine getiren kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette bu ilişki kapsamında bir ödemenin yapılması gerekliliği üzerinde de durulmalıdır. Bu ödeme nakden olabileceği gibi yeme, içme veya barınma gibi bazı ihtiyaçların karşılanması suretiyle aynı olarak da yapılabilmektedir. Ev işleri ve ev işçiliği ile ilgili tartışmalar doğrultusunda uşak, kâhya, hizmetçi, hasta ve yaşlı bakıcısı, aşçı, çocuk bakıcısı, şoför, bekçi, hayvan bakıcısı, bahçıvan gibi çalışanlar ev işçiliğinin kapsamı içerisinde yer almaktadırlar (Tijdens & Klaveren, 2011, s.4; Karaca ve Kocabaş, 2011, s.162–165).

Erdoğan ve Toksöz, ev işçilerine yönelik tanımlamalarında yukarıda verilen tartışmaları da dikkate almakla birlikte, çalışma şekilleri üzerinden de hareket ederek alanda sıkça rastlanan gündüzlü çalışma ve yatılı çalışma üzerinde durmaktadırlar. Bu kapsamda ise ev işçilerinin işlerini, tek işverene bağlı olarak, birden fazla işveren için veya çeşitli şirketler vasıtasıyla gerçekleştirebileceklerine dikkat çekmektedirler. Yapılan işin tam zamanlı veya düzensiz olması da ilgili tanımlarda değinilen unsurlardandır (2013, s.19). Genel olarak değerlendirildiğinde ev işçilerinin, bir veya birden fazla işveren adına gündüzlü veya yatılı, sürekli veya süreksiz, kısmi süreli veya tam zamanlı olarak çalışabildikleri görülmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization- ILO) ise 189 sayılı Ev işçileri için İnsana Onuruna Yakışır İş Sözleşmesi’nde ev işlerini “*ev ya da hane halkı için veya ev içerisinde icra edilen işler...*”, ev işçilerini ise “*istihdam ilişkisi içerisinde, ev işleri ile uğraşan herhangi bir kişi...*” olarak tanımlamıştır. ILO tanımı kapsamında “*ev işleri ile ara sıra ya da geliş güzel meşgul olan ve ilgili işi mesleki bir temele dayalı olarak ifa etmeyen...*” kişiler ev işçisi olarak kabul edilmemiştir (ILO, 2011). ILO tarafından yapılan tanım dikkate alındığında, ev işlerinde çalışma

şekilleri ve sürelerinden ziyade ev işlerinin hangi kapsamda değerlendirilebileceği ve kimler için ifa edileceği üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla ilgili tanımda işin “*ev ya da hane halkı için*” ifa edilmesi ve sonrasında gelen “*veya*” bağlacı ev işlerine yönelik tanımlı oldukça geniş kapsamlı tutmaktadır. Bu durum iş tanımını, ev içerisinde icra edilmese de ev ya da hane halkı için ifa edilmesi durumunda ev işleri tanımlı içerisine dâhil edilebilecek bir yapıda karşımıza çıkarmaktadır.

3. Küresel İşgücü İçerisinde Ev İşçileri

Küresel işgücü içerisinde değerlendirildiğinde ev işleri, kayıt dışı çalışmanın en yaygın olduğu gruplar arasında yer almaktadır. Bu durum istihdam piyasası içerisinde ev işçilerinin savunmasız ve korumasız hale gelmesine neden olurken, aynı zamanda dünya genelinde ev işçilerinin sayılarının belirlenmesini de güçleştirmektedir. Bahsedilen sorun, alanda gerçekleştirilen araştırmalar açısından da önemli bir kısıtlılık olarak görünür hale gelmektedir. Bu paralelde ev işçilerinin sayılarına ilişkin net verilere ulaşmak güçleşmektedir. Dolayısıyla ev işçilerinin küresel işgücü içerisindeki görünümü noktasında, sayısal tespiti ilişkin tartışmalarda net bir ifade kullanılmamakta bunun yerine “*en az*” vurgusunun ön plana çıktığı dikkat çekmektedir (ILO, 2021).

Ev işçilerinin sayısal anlamda tespitine yönelik yukarıda değinilen kısıtlılıklar dikkate alınarak bir değerlendirme yapıldığında, ILO tarafından 2013 yılında açıklanan verilere göre dünya genelinde 15 yaş ve üzerindeki ev işçilerinin sayılarının “*en az*” 67 milyon olduğu görülmektedir. ILO, bu ev işçilerinin %80’ini kadınların oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Dünya genelinde her 25 kadın işçiden birinin ev işçisi olduğu da ILO tarafından açıklanan bilgiler arasındadır. Ayrıca ev işlerinde kayıt dışı çalışma oranının %75 olduğu, 15 yaş altında ev işçiliği yapan çocuk sayısının 6 milyondan fazla olduğu da belirtilmelidir (ILO, 2020b; ILO, 2015a, s.32–97; ILO, 2015b; ILO, 2019a; ILO, 2013, s.19). ILO tarafından 2021 yılında açıklanan küresel rapora göre ise dünyadaki 15 yaş ve üzerindeki ev işçilerinin sayılarının 75.6 milyondan fazla olduğu açıklanmıştır. Bu işçilerin %76.2’sinin kadınlardan oluştuğu da ilgili raporda dikkat çeken noktalar arasındadır. ILO tarafından oluşturulan küresel raporda ev işçilerinin %81’den fazlasının ise kayıt-dışı istihdam edildiği belirtilmektedir. (ILO, 2021a: s.8–9). ILO tarafından farklı dönemlerde açıklanan bu veriler, ev işçiliğinde süreç içerisinde yaşanan değişimin anlaşılabilmesi ve karşılaştırmalı bir analizi mümkün kılması açısından son derece önemli bir tabloyu görünür hale getirmektedir.

Ev işçilerinin sayıları dünyanın belirli bölgelerde yoğunluk göstermektedir. Güney Amerika ve Asya’da çalışan ev işçilerinin sayıları dünyanın diğer bölgelerine göre daha yüksektir. Bu iki kıtanın ardından ev işçilerinin en yoğun çalıştığı üçüncü kıtanın Afrika olduğu belirtilmelidir. Ev işçilerinin sayıları belirli bölgelere göre farklılaşsa da dünya genelindeki ev işçilerinin benzer sorunlarla karşılaştıkları, kayıt-dışı çalışma ve güvencesizliğin ev işçilerinin en temel sorunları olduğu dikkat çekmektedir. Ev işçileri dünya genelinde, çok düşük ücretlerle, aşırı uzun çalışma saatleriyle çalışmaktadırlar. Ücretli izin hakkında faydalanamama, şiddet ve taciz, ev işçileri içerisinde göçmen işçi sayısının fazla olmasıyla da ilişkili olarak ayrımcı muamelenin yaygınlığı, işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin sorunlar, hukuki korumadan yoksunluk alanda sıklıkla karşılaşılan sorunların başında gelmektedir (ILO, 2021a; ILO, 2021b). Yukarıda genel hatlarıyla değinilmeye çalışılan bu sorunlar sonraki başlıklarda Türkiye’deki ev işçileri de dikkate alınarak daha detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

4. Türkiye’de Ev İşçiliğine İlişkin Mevcut Durum ve Sorunlar

Türkiye’deki ev işçilerinin sayısal anlamda tespiti de dünyadakine benzer şekilde ev işlerinde kayıt dışı çalışmanın yaygın olması, net bir iş tanımının bulunmaması, etkin bir tespit sisteminin

eksikliği gibi nedenlerle oldukça sorunlu bir alandır. İşyerlerinin özel hanelerden oluşması da ev işçilerinin net sayılarına ulaşılmasını engellemektedir. Belirtmek gerekir ki Türkiye'deki ev işçilerinin sayıları her ne kadar doğrudan tespit edilemese de dolaylı olarak bazı tahminlerde bulunmak söz konusu olabilmektedir. Ev işçilerinin sayılarına ilişkin en yakın verilere ekonomik faaliyetler kapsamındaki istihdama ilişkin veriler doğrultusunda, NACE Rev.2 T97 “*Ev İçi Çalışan Personelin İşverenleri Olarak Hane Halklarının Faaliyetleri*”¹ kodu kapsamında ulaşılacağı görülmektedir. Erdoğan ve Toksöz tarafından 2013 yılında paylaşılan verilere göre bu kod altında 15-64 yaş arasında çalışan kişi sayısının 2012 yılında 153.500 kişi olduğu belirtilmektedir. ILO Türkiye Ofisi tarafından 2021 yılında hazırlanan “Ev İşçiliğinin Türkiye’deki Görünümü: Kapsam, Boyut ve Sorunlar” isimli Rapor doğrultusunda ise T97 kodu altında yer alan kişi sayısının 2019 yılında 173 bin 663 kişi ve 2020 yılında 121 bin 689 kişi olduğu görülmektedir. Bu kod altında yer alan kişilerin yaklaşık %90’ını ise kadınların oluşturduğu ayrıca belirtilmelidir. Bunun yanında NACE Rev.2 N81 “Binalar ile ilgili hizmetler ve çevre düzenlemesi faaliyetleri” kapsamında olup ev işçiliği ile uyumlu görünüm sergileyen kişilerin de hesaplama eklenmesiyle Türkiye’de TÜİK verileri doğrultusunda tespit edilebilen ev işçilerine ilişkin tahmini sayının 2019 yılı için 281 bin 998 kişi, 2020 yılı için 221 bin 751 kişi olduğu görülmektedir (Güler, 2021, s.28-30).

Türkiye’de uzun süreli sigorta kolları kapsamında kayıtlı ev işçilerinin sayısı ise Türkiye’de ki ev işlerinde kayıt dışılık üzerinde yapılacak tartışmalar açısından oldukça önemlidir. Türkiye’de Ev işçilerinin sigortalılığı 5510 sayılı Kanun kapsamında Ek 9. madde altında “Ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı ve konut kapıcılığı” başlığı altında düzenlenmektedir. Bu madde kapsamında ev hizmetlerinde 10 günden fazla çalışan zorunlu sigortalı sayısı SGK tarafından açıklanmaktadır. Bahsedilen kapsamdaki sigortalı sayısının 2017 yılında 40 bin 840 kişi, 2018 yılında 47 bin 894 kişi ve 2019 yılında 50 bin 350 kişi olduğu görülmektedir. Bu kişilerin ise 2019 yılında %71’inin İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa’da olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca İstanbul’daki Ek 9. madde kapsamında sigortalı sayısının 2017 yılında 17.309 kişi, 2018 yılında 21.664 kişi ve 2019 yılında 22.087 kişi olduğu tespit edilmiştir. Bu sayı 2019 yılı verileri doğrultusunda Türkiye’de Ek 9. madde kapsamındaki kişilerin %44’ünü oluşturmaktadır. Bu tespit, araştırmanın İstanbul üzerine yoğunlaşması nedeniyle ayrıca değinilmesi gereken bir öneme sahiptir. Ancak belirtmek gerekir ki, 2018 yılına kadar ilgili madde kapsamında sadece ev işçileri sigortalı olurken, 2018 yılı sonrasında konut kapıcıları da bu maddeye dâhil edilmişlerdir. Dolayısıyla SGK’dan elde edilen veriler 2018 ve 2019 yıllarında konut kapıcılarını da kapsamaktadır (SGK, 2021). Ev işçilerinin Türkiye’deki yoğunluğunun tespitine yönelik tüm bu dolaylı okumaların yanında alanda ev işçilerini örgütleyen sendikalara göre Türkiye’deki ev işçisi sayısının 1 milyon üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (DW, 2020; Birgün, 2019). Özetlemek gerekirse, Türkiye’de ev işçilerinin sayısı maalesef net olarak tespit edilememekte ve bu durum ev işçilerinin karşılaştıkları sorunların boyutunun ve kapsamının anlaşılmasını da güçleştirmektedir.

Ev içi emeğin karşılıksız ve görünmez yapısı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ev işlerine atfedilen değeri olumsuz etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı iş bölümüne ilişkin eşitsizlik ev işlerinin kadına bağlı olan, kadınla birlikte yönetilen ve üretilen, karşılıksız

1 Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflandırılması (Statistical Classification of Economic Activities in the European Community-NACE), Revize 2 alfabetik T ve sayısal 97 kodu altında “*Ev İçi Çalışan Personelin İşverenleri Olarak Hane Halklarının Faaliyetleri*”. Bu kod kapsamında hizmetçi, aşçı, garson, uşak, baş kahya, temizlikçi, bahçıvan, kapıcı, kahya, özel şoför, ev bekçisi, mürebbiye, bebek bakıcısı, özel öğretmen, sekreter vb. ev içi personelin işvereni olarak hane halklarının faaliyetlerine yer verilmektedir (Erdoğan ve Toksöz, 2013, s.12).

bir iş olduğuna dair algıyı güçlendirmektedir. Bu durum bahsedilen sorunun temel nedenleri arasında yer almaktadır. Ev işlerinin bizatihi kadınlar tarafından yerine getirilmesini bekleyen anlayış, bu işlerin zaman ve emek boyutunu değersizleştirmektedir (Ünlütürk Ulutaş, 2010, s.279; Dinçer, 2015, s.98). Toplumsal cinsiyet rolleri kapsamındaki iş bölümünün yanında, ev işlerindeki ilişkilerin, farklı iki sınıfa mensup kadının işverenin özel hanesi olan ev içerisinde karşılaşması doğrultusunda şekillendiği de görülmektedir. Bu durum ev işçisi ile işveren statüsündeki orta- üst sınıf mensubu kadın arasında önemli sorunların yaşanmasını beraberinde getirebilmektedir. Kısacası üzerinde durulan bu emek süreci sadece kadın ve erkek arasında şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde değil, kadın ile “diğer” kadın arasındaki sınıfsal ilişkilerde de belirleyici hale gelmektedir (Bora, 2010, s.70–77).

Yukarıdaki tartışmalar paralelinde ev işlerine atfedilen değer in şekillenme süreci alanda yaşanan birçok sorunun temel nedenini de oluşturmaktadır. Paylaşılan sayısal verilerden de anlaşılacağı gibi Türkiye’deki ev işçilerinin büyük çoğunluğu kayıt dışı çalışmaktadır. TÜİK verileri ile zorunlu sigorta kapsamındaki işçi sayısı karşılaştırıldığında, en iyi ihtimalle ev işçilerinin %70’ten fazlasının zorunlu sigorta kolları kapsamı dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Bu hesaplamada ev işçilerini örgütleyen sendikaların tahminleri dikkate alındığında ise ev işlerinde kayıt dışılığın %90’ların üzerine çıktığı görülmektedir. Kısacası tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kayıt dışı çalışma ev işçilerinin en önemli sorunları arasında gelmektedir.

Kayıt dışı çalışmayla doğrudan bağlantılı bir şekilde güvencesizlik de ev işçilerinin önemli sorunları arasında yer almaktadır. Çoğunluğu kayıt dışı çalışan ev işçileri bu nedenle iş güvencesinden yoksun kalmakta, işten çıkarılma ve işsizlik karşısında korumasız hale gelmektedirler. Bununla birlikte kayıt dışılık, ev işçilerinin sosyal haklara erişimini de engellemektedir. Kayıt dışı istihdam edilen ev işçilerinin birçok güvenceden yoksun kalmaları nedeniyle ise pazarlık güçleri son derece zayıf kalmaktadır (Memiş ve Özay, 2011, s.260). Ekonomik anlamda yaşadıkları zorluklar hem ağır iş yükünü hem de düşük ücretleri kabullenmelerine neden olmaktadır. Ayrıca ev işlerinde belirli bir ücret standardının olmaması ve ev işlerinin süresiz yapısı, ev işçilerinin ücret ve diğer özlük haklarına ilişkin sorunlarını derinleştirmektedir (Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2012, s.303–317; Yıldırım, 2014, s.50).

Ev işçilerinin, birçok ev işini aynı anda yerine getirmeleri nedeniyle oldukça geniş bir iş alanları bulunmaktadır. Bu durum ev işçilerinin iş tanımları anlamında son derece karmaşık bir görünüm oluşmasına neden olmakta, yeterli ve kapsayıcı bir iş tanımının oluşturulmasını zorlaştırmaktadır (İlendemli, 2018, s.12). Toplumsal cinsiyet tartışmaları kapsamında ele alınan ilişkiler de ev işçilerinin iş tanımlarının netleştirilmesi adına sorun teşkil etmektedir. Belirtmek gerekir ki ev işlerinin toplumsal cinsiyet rolleri kapsamındaki yeri, bu iş türünün ücretli olarak karşımıza çıktığında dâhi bir iş olarak tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. İşveren konumundaki orta-üst sınıf mensubu kadının çoğu zaman ev işçisi ile olan münasebetini bir işçi işveren ilişkisi olarak tanımlamakta zorlandığı görülmektedir (Ünlütürk Ulutaş, 2010, s.280). Bahsedilen durumun nedenlerinden birisi de ev işleri bağlamında çalışma ilişkilerinde bireysel alanla kamusal alanın karmaşık bir görünümde ortaya çıkmasıdır. Bu doğrultuda işyeri ile ev ve işçi ile işveren ilişkilerinin iç içe geçtiği görülmektedir (Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2012, s.301).

Ev işçisinin ev işlerini, işverenin özel alanı olan evinde gerçekleştirmesi nedeniyle çoğu zaman geleneksel bir istihdam ilişkisinin kurulabilmesi zorlaşmaktadır. Bu durum ise ev işçisi ile işveren arasında atipik bir istihdam ilişkisinin oluşmasına neden olmaktadır (İlendemli, 2018, s.13–14). Ayrıca ev işçisi ile işveren arasındaki güvene dayalı ilişki, aile ilişkisine benzer bir durumu da ortaya çıkarmaktadır. Bahsi geçen durum işveren ile ev işçisi arasında maternalist bir

ilişkinin sıklıkla görülmesine de neden olmaktadır (Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2012, s.316–317; Bora, 2010, s.74). Ayrıca standart bir iş sözleşmesinin olmaması da bahsedilen sorunun yaşanması üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Ev işçilerinin çalışma koşulları da üzerinde önemle durulması gereken sorunlar arasındadır. İş yükünün ağır olması, çalışma saatlerinin uzunluğu ve belirsizliği, dinlenme sürelerinin yetersizliği, işverenler tarafından gerçekleştirilen kötü muameleler ev işçilerinin yaşadıkları ortak sorunlardır (Memiş ve Özay, 2011, s.253; Erdoğan ve Toksöz, 2013, s.17–18). Ev işçilerinin karşılaştığı ortak sorunların yanında, ev işlerindeki her bir çalışma şekline özgü belirli sorunlar da üzerinde durulması gereken konulardandır. Örneğin bakım işlerini üstlenen ev işçilerinden bakım hizmeti yanında, ev içi düzenin sağlanmasına yönelik diğer işleri de gerçekleştirmeleri beklenebilmektedir. Yatılı çalışan ev işçilerinin ise mesai mefhumu olmaksızın, çoğu zaman 24 saat işverenin emir ve talimatlarına hazır bir şekilde bekledikleri bilinmektedir. Öncesinde de belirtildiği üzere, şiddet ve taciz de ev işçilerinin önemli sorunları arasında yer almaktadır. Yatılı çalışan ev işçileri bu kapsamda işveren tarafından uygulanan insan onur ve haysiyetine uymayan gözetim ve denetim mekanizmalarından ve yine uygun şartlarda barınma imkânına erişememekten kaynaklı önemli sorunlar yaşayabilmektedirler.

Ev işçilerinin çalışma koşullarıyla doğrudan bağlantılı bir şekilde işçi sağlığı ve iş güvenliği uygulamaları da bir başka sorunlu alan olarak dikkat çekmektedir. Ev işçileri yaptıkları işin niteliği gereği birçok farklı işçi sağlığı ve iş güvenliği riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu kapsamda camdan düşme, yaralanma, kayma ve elektrik çarpması, ev işçilerinin sıklıkla karşılaştıkları iş kazaları arasında yer almaktadır. Ayrıca tehlikeli kimyasal maddeler içeren kalitesi düşük temizlik malzemelerinin kullanılması, bahsedilen kimyasal maddelerin birbiriyle etkileşimleri ise farklı sağlık risklerini ortaya çıkarabilmektedir (Doğan, 2017, s.16–17; Manav, 2015, s.516). İş yükü ve iş yoğunluğu nedeniyle ağır kaldırma ve sık tekrarlanan hareketler de ev işçilerinin fiziki anlamda çeşitli sağlık sorunları ile karşılaşmalarını beraberinde getirmektedir. Bakım işlerini gerçekleştiren ev işçilerinin hastalık bulaşma riski ile karşı karşıya kalmalarına da sıklıkla rastlanmaktadır. Ayrıca mutfak vb. alanlarda fazla vakit geçiren ev işçileri, yanma ve kesi nedeniyle de önemli sorunlarla karşılaşabilmektedirler (Doğan, 2017, s.21–23; Ünlütürk Ulutaş ve Durusoy Öztepe, 2013, s.51–52). Elektrik tesisatından kaynaklanabilecek elektrik çarpmasına yönelik riskler, evlerin iç ve dış mekânlarına giriş çıkışlar nedeniyle hava değişimlerinden kaynaklı oluşabilecek sağlık sorunlarına da ayrıca değinilmelidir. İşverenlerin kötü tutum ve davranışları, iş yükünün fazlalığı, içinde bulunulan yaşam ve çalışma koşulları nedeniyle ev işçilerinin karşı karşıya kaldıkları psiko-sosyal riskler de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2018, s.20; Doğan, 2017, s.24–25; Ünlütürk Ulutaş ve Durusoy Özdemir, 2013, s.54). Ev işçilerinin işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin sorunları başta olmak üzere, karşı karşıya kalınan tüm sorunlarda etkin koruma mekanizmalarından yoksun olmaları hak talebinde bulunmalarını engellemektedir. Aynı zamanda alanda etkin bir denetim ve şikâyet mekanizmasının olmaması da bu anlamda son derece önemli bir kısıtlılıktır. İşyerinin özel hanelerden oluşması ve özel hanelerin denetimi önündeki yasal engeller bu anlamda sorunun derinleşmesini beraberinde getirmektedir.

Hukuki korumadan yoksunluk ise ev işçilerinin yukarıda değinilen sorunlarının ortaya çıkmasının en önemli nedenleri arasındadır. Ev işçileri çalışma yaşamını doğrudan düzenleyen birçok kanun kapsamı dışında tutulmakta veya sigortalılık gibi bazı temel haklardan faydalanmaları belirli kriterler dahilinde mümkün kılınmaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ev işçilerinin doğrudan kapsam dışında tutuldukları düzenlemeler arasındadır. Bu doğrultuda ev işçilerinin çalışma ilişkilerine dair hak ve yükümlülükleri 6098

sayılı Türk Borçlar Kanunu kapsamında düzenlenmektedir. İlgili Kanun kapsamında ev işlerine ilişkin birçok hak düzenleme altına alınırken, ev işlerinin özgün yapısına dair birçok hak ve yükümlülüğün ise göz ardı edilebildiği görülmektedir. Ayrıca bu durum ev işçilerinin diğer işçilerle benzer haklardan faydalanmaları noktasında da önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Ev işçilerinin sigortalılıkları ise belirli kısıtlamalar ve koşullar dâhilinde 5510 sayılı Kanun'un Ek 9. maddesi kapsamında düzenlenmiştir. İlgili madde düzenlemeleri doğrultusunda aynı işveren yanında bir ay içerisinde 10 gün ve üzerinde çalışan ev işçileri zorunlu sigorta kolları kapsamına dâhil edilirken, aynı işveren yanında bir ay içerisinde 10 günden az çalışan ev işçilerinin 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesine göre sigortalılıkları sınırlandırılmıştır. Kısacası 10 günden az çalışan ev işçileri için işverenin sigorta prim ödeme yükümlülüğü ortadan kaldırılırken, bu işçiler için zorunlu sigorta kolları kapsamında ancak isteğe bağlı sigortalılık mümkün kılınmıştır (Boydak, 2018, s.150; Alper, 2014, s.106-107; Bedir, 2016, s.228; Sözer, 2019, s.108; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2020, s.112–113). Böylece bir ay içerisinde on günden az çalışan ev işçileri iş kazası ve meslek hastalıkları açısından sigortalı sayılmışlardır. Ancak hastalık, analık ve uzun vadeli sigorta kolları açısından isteğe bağlı sigortalılık kapsamında prime ilişkin sorumluluk ev işçilerine bırakılmıştır.

5. Covid-19 Salgını Sürecinde Ev İşçilerinin Derinleşen Sorunları

Covid-19 salgını süreci tüm dünyada halk sağlığına ilişkin ortaya çıkardığı sorunlar yanında, çalışma hayatına ilişkin önemli sorunların yaşanmasına da neden olmuştur. Bu süreçte çalışma ilişkileri esnekleşmiş, gözetim uygulamaları sıkılaşmış, güvencesizlik artmış, işsizlik kitleselleşmiş ve özellikle güvencesiz kesimlerin sosyal haklara erişiminde yaşanan sorunlar derinleşmiştir. ILO verilerine göre tüm dünyadaki işçilerin %77'si salgın önlemleri nedeniyle uygulanan kısıtlamalardan az ya da çok bir şekilde etkilenmişlerdir. Salgın döneminde alınan önlemler 2020 yılında istihdam piyasalarını telafisi zor bir şekilde kesintiye uğratmıştır. 2020 yılında küresel çalışma saatlerinde 2019 yılının son çeyreğine göre %8,8 (255 milyon tam zamanlı iş kadar) oranında kayıp yaşandığı görülmüştür. Çalışma saatlerinde yaşanan bu düşüş istihdamda olsun ya da olmasın tüm işçilerin gelir kaybı yaşamlarına neden olmuştur (ILO, 2021c). Eğlence ve turizm sektörlerinde çalışanlar bu süreçte uygulanan kapanma politikalarından yoğun bir şekilde etkilenmişlerdir. Sağlık ve taşımacılık alanında çalışan işçiler ise salgın öncesi döneme göre çok daha ağır koşullarda çalışmaya başlamışlardır (Fena, Perez & Macias, 2020: s. 392–394). Bunun yanında salgın döneminde uygulanan politikaların dünya genelinde 1,6 milyar kayıt-dışı çalışan üzerinde son derece olumsuz etkileri olmuştur (ILO, 2020a).

Covid-19 salgını kamusal hizmetlerin ve sosyal korumanın öneminin anlaşılması adına da oldukça etkili olmuştur. Sosyal koruma önlemlerine erişimin güçlendirilmesi, işçilerin yaşanan sorunlarla baş edebilmeleri adına bir gereklilik olarak görünür hale gelmiştir. Bu kapsamda kamusal hizmetlerin ve sosyal koruma önlemlerinin herkes için erişilebilir olması ihtiyacı hissedilmiştir. Ücretli hastalık izni, salgın nedeniyle çalışmaya devam edemeyen işçiler için ücretli izin, istihdamın korunması, işten çıkarmaların önlenmesi adına geçici işsizlik ödeneği, kısa çalışma ödeneği gibi desteklerin kayıt-dışı çalışanlar da dahil olmak üzere tüm işçileri kapsayacak şekilde genişletilmesi önemli ihtiyaçlar arasında yer almıştır. (ITUC, 2020a; ITUC, 2020b; ITUC, 2020c; ITUC, 2020d).

Bu dönemde hane halkına doğrudan mali destek sağlayan ve alım gücünü artıran kira yardımı, konut kredisi desteği vb. uygulamalar da politika önerileri arasında gündeme gelmiştir. Tüm vatandaşlara ücretsiz ve evrensel hasta, yaşlı ve çocuk bakım desteği sağlanması, eğitim hakkına

adil bir şekilde erişimin mümkün hale gelmesi, bakım ekonomisine kamu yatırımlarının artırılması üzerinde durulan önemli konulardan olmuştur. İşçilerin salgın döneminde güvenli bir çalışma ortamına sahip olabilmeleri adına özellikle kişisel koruyucu ekipmanlara erişim ihtiyacı da dikkat çekmiştir. Bunun yanında işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin salgın koşulları dikkate alınarak düzenlenmesi, hastalık bulaş riskinin yüksek olduğu işlerde özel koruyucu tedbirlerin alınması, aşılama süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi çalışanların güvenli bir ortamda çalışmalarına adına son derece önemli hale gelmiştir. Ancak buna rağmen işyerlerinde ve çalışma sırasında hastalığı maruz kalma oranlarının son derece yüksek olduğu görülmüştür. İşyerlerinde alınan önlemlerin ve sağlanan korumanın yetersiz kaldığı dikkat çekmiştir. Belirtmek gerekir ki Covid-19 salgını, sosyal koruma önlemlerinden faydalanabilenler ile faydalanamayanlar arasında küresel bir uçurumun ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Kayıt-dışı çalışma çok sayıda kişinin sağlanan desteklerden faydalanmalarını engellemiş, kayıt-dışı çalışanlar çoğu zaman sosyal koruma mekanizmaları dışında kalmışlardır (L7, 2020; ITUC, 2020e; ITUC, 2020f; ITUC, 2021).

Covid-19 salgını döneminde bakım ekonomisi, eğitim, temizlik hizmetleri, ulaşım ve diğer temel alanlarda çalışanların önemi görünür hale gelmiştir. Belirtilen alanlarda çalışanların genellikle kadınlar ve göçmenlerden oluştuğu, düşük ücretlerle ve güvencesiz bir şekilde çalıştıkları dikkat çekmiştir. Dolayısıyla bu alanlarda çalışan işçilerin korunması adına uygulanacak olan politikalar her zamankinden çok daha önemli hale gelmiştir (ITUC, 2020n). Güvencesiz kesimler arasında yer alan ev işçileri ise bu süreçten en çok etkilenen gruplar arasında yer almıştır. Küresel salgın ev işlerinde hali hazırda yaşanan birçok sorunun derinleşmesine de neden olmuştur. Ev işlerinde kayıt dışı çalışmanın yaygın olması nedeniyle içinde bulunulan güvencesiz çalışma koşulları, ortaya çıkan sorunlarla mücadele anlamında ev işçilerini daha savunmasız hale getirmiştir. ILO, 15 Mart 2020 tarihinde ev işçilerinin %49,3'ünün salgından önemli ölçüde etkilendiğini belirtirken, bu oranı 15 Mayıs 2020 için %73,7 ve 4 Haziran 2020 için %72,3 olarak güncellemiştir. 4 Haziran 2020 verileri dikkate alındığında ise salgından önemli ölçüde etkilenen ev işçilerinin %76'sının kayıt dışı çalıştığı tespit edilmiştir. Benzer bir şekilde yine aynı dönem verileri doğrultusunda salgından önemli ölçüde etkilenen ev işçilerinin %68'ini kadın ev işçilerinin oluşturduğu görülmüştür. ILO tarafından yayımlanan raporlarda, ev işçilerinin yaklaşık dörtte üçünün Covid-19 salgını döneminde iş ve gelir kaybı yaşadığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca kayıt dışı çalışmanın iş güvencesi üzerindeki etkisi de bu noktada ILO'un özellikle dikkat çektiği konular arasında yer almış, iş ve gelir kaybı yaşayan ev işçilerinin büyük çoğunluğunu kayıt dışı çalışanların oluşturduğu belirtilmiştir. Coronavirüse yakalanma korkusu da gerek işverenlerden gelen talep doğrultusunda gerekse ev işçilerinin çalışmaktan kaçınmaları nedeniyle iş kayıplarında artış yaşanmasına neden olmuştur (ILO, 2020c; ILO, 2020b).

Ev işçilerinin yoğun olarak kayıt dışı çalışmaları nedeniyle herhangi bir sosyal güvenceden yararlanamamaları ise yaşanan sorunun ev işçileri üzerindeki etkilerini çok daha ağır hale getirmiştir. Küresel salgın sürecinde ev işçilerinin ancak %10'unun sosyal güvenlik mekanizmaları kapsamındaki korumalara erişebildikleri ILO'nun vurguladığı sorunlar arasında yer almıştır. Dolayısıyla ev işçileri bu süreçte ücretli hastalık izni, sağlık hakkı, iş kazası ve meslek hastalığına ilişkin yardımlar veya işsizlik ödeneklerine etkin bir şekilde erişim sağlayamamışlardır. Bu durum ev işçilerini ekonomik açıdan içinden çıkılmaz sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Ev işçileri içinde buldukları güvencesiz çalışma koşulları nedeniyle çoğunlukla devletler tarafından sağlanan sosyal yardım mekanizmaları dışında kalmışlardır. İşlerini kaybetmeyip çalışmaya devam eden ev işçileri ise farklı sorunlar yaşamışlardır. Çalışma koşullarının kötüleşmesi, iş yüklerinin ağırlaşması ve çalışma sürelerinin uzaması ev işçilerinin bu süreçte karşılaştıkları bazı ortak sorunlar arasındadır.

Ayrıca birçok ev işçisi bu dönemde çalışma koşulları nedeniyle virüse yakalanma ve hastalığı ailelerine bulaştırma riskiyle de karşılaşmıştır (ILO, 2020c). Kısacası tüm dünyadaki ev işçileri bu süreçte çalışma hakkından ve çalışma hakkıyla doğrudan bağlantılı birçok haktan mahrum kalmıştır. Küresel salgın sürecinde ev işçileri yeterli sosyal korumaya sahip olmadıkları ve kayıt dışı çalıştırılmaları nedeniyle yasal güvencelerden faydalanamamış, yoğun bir şekilde hak ihlallerine maruz kalmışlardır. Hasta bakımı gerçekleştiren ve birden fazla evde çalışan ev işçileri için bu riskin çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Hastalanan ev işçilerinin ise sağlık hakkına erişimde sorunlar yaşadıkları, ILO belgelerinde üzerinde durulan konulardan olmuştur. Ayrıca bu süreçte ev işçilerinin ve işverenlerinin Coronavirüs bulaşma riskinin önlenmesi noktasında gerektiği şekilde bilgilendirilmediklerine de dikkat çekilmiştir (ILO, 2020b).

ILO raporları kapsamında dile getirilen sorunlara Uluslararası Ev İşçileri Federasyonu (International Domestic Workers Federation- IDWF) tarafından oluşturulan bildirimlerde de değinilmiştir. IDWF bu sorunlarla mücadele kapsamında, güvenli bir çalışma ortamının oluşturulması adına ev işçileri için koruyucu ekipmanların sağlanmasını, ücretli hastalık izni ve sağlık haklarına erişimlerinin mümkün kılınmasını, ev işçilerine işten çıkarılmaları durumunda tazminat hakkı verilmesini ve bilgi edinme hakkının ev işçileri için etkin bir şekilde sağlanmasını talepleri arasında dile getirmiştir (IDWF, 2020). Bu süreçte ev işçilerine yönelik sosyal güvence devletler tarafından etkin bir şekilde sağlanamazken, ev işçilerini örgütleyen ulusal sendikaların veya uluslararası emek örgütlerinin dayanışma fonları aracılığıyla sınırlı bir şekilde de olsa ev işçilerini desteklemeye çalıştıkları dikkat çekmiştir (IDWF, 2020b; NDWA, 2020).

6. Araştırma Problemi

Kayıt dışı çalışmanın yaygın olması ve güvencesizlik daha önce de belirtildiği gibi ev işçilerini salgın döneminde oldukça kırılgan ve savunmasız hale getirmiştir. Bu çalışmada ev işçilerinin salgın döneminde yaşadıkları sorunlar, gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler aracılığıyla işçilerin deneyimleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Böylece ev işçilerinin küresel salgın sürecinde karşılaştıkları sorunların ve bu sorunları besleyen temel nedenlerin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda ev işçilerinin insana yakışır çalışma koşullarına sahip olabilmeleri için karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik politika oluşturma sürecine katkı sunulması da amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında İstanbul'da yaşayan kadın ev işçileri ile görüşülmüştür. Türkiye'de kayıtlı ev işçilerinin büyük çoğunluğunun İstanbul'da olması bahsedilen örneklem seçiminde etkili unsurlar arasında yer almıştır (SGK, 2021). Görüşülen ev işçileri, Ev İşçileri Dayanışma Sendikası (Evid-Sen)'nin iletişim içerisinde olduğu kişilerden oluşmuştur. Dolayısıyla ev işçilerine ulaşılmaya aşamasında Evid-Sen sendika temsilcilerinden yoğun destek alınmıştır. Katılımcı ev işçileri belirlenirken öncelikle ev işlerindeki çalışma şekilleri ve üstlenilen görevler dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda ev işçilerinin yatılı veya gündüzlü çalışmaları, temizlik işlerini veya bakım işlerini üstlenmeleri katılımcıların belirlenmesinde etkili olmuştur. Ayrıca küresel salgın döneminin ev işçileri üzerindeki farklı etkilerinin anlaşılabilmesi için hem işsiz kalan hem de çalışmaya devam eden ev işçilerine ulaşılmıştır. Kendileriyle görüşme gerçekleştirilen göçmen işçiler aracılığıyla ise süreç içerisinde göçmen ev işçilerinin karşılaştıkları özgül sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda toplam 35 kadın ev işçisi ile yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay yöntemi tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak, belirli bir zaman dilimindeki toplumsal gelişmelerin bir grup üzerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır (Arıkan, 2011, s.26–27; Balaban

Salı, 2018, s.143). Böylece ev işçilerinin Covid-19 salgını sürecinde karşılaştıkları sorunların ev işçilerine yöneltilen yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla tespit edilmesi amaçlanmıştır. Kıscası ev işçisi olan katılımcıların salgın dönemine ilişkin deneyimleri ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıkları açıklanmaya çalışılmıştır.

Salgın dönemindeki risk faktörleri ve kısıtlamalar göz önüne alınarak, tüm görüşmeler uzaktan (online veya telefon konuşmaları aracılığıyla) gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda katılımcı ev işçilerinin bazılarıyla video görüşmeler, bazılarıyla ise telefon konuşmaları ile iletişim kurulmuştur. Ev işçilerinin iletişim bilgilerine önceden rızaları alınmak ve araştırma hakkında bilgi vermek koşuluyla Evid-Sen temsilcileri aracılığıyla erişilmiştir. Her bir görüşme 30 dakika ile 45 dakika arasında sürmüştür. İlgili araştırma kapsamındaki görüşmeler 2020 yılı Nisan ayı ile 2020 yılı Eylül ayı arasında gerçekleştirilmiştir. Bahsedilen tarihler Covid-19 salgının işçiler üzerindeki etkilerinin ilk hissedilmeye başladığı dönemler olması açısından anlamlı bulunmuştur. Derinlemesine mülakat sorularının oluşturulması aşamasında da Evid-Sen yöneticilerinden destek alınmıştır. Yarı yapılandırılmış soruların hazırlanmasında sendika yöneticilerinin alandan elde ettikleri izlenimler katkı sağlamıştır. Soruların açık uçlu olması katılımcıların sürece ilişkin tecrübelerini daha açık ve detaylı şekilde aktarmalarına olanak tanımıştır. Görüşmelerin başında katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve kendilerini kısaca tanıtmaları istenmiştir. Kişisel verilerin gizliliği dikkate alınarak görüşme sağlanan her bir katılımcı, çalışma içerisinde görüşme sırası dikkate alınarak “X. Ev İşçisi” şeklinde sayı ile kodlanmıştır.

7. Araştırma Bulguları

Araştırma bulguları, mülakat verilerinin betimsel olarak analiz edilmesi aracılığıyla değerlendirilmiştir. Ev işçilerinin salgın döneminde karşılaştıkları sorunlar gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda belirli başlıklar/konular altında gruplandırılarak aktarılmıştır. Bu kapsamda derinlemesine görüşmeler vasıtasıyla elde edilen veriler incelenmiş, ev işçilerinin yaşadıkları sorunlar (işsizlik, gelir kaybı, sosyal korumadan yoksunluk, çalışma koşulları, işçi sağlığı ve iş güvenliği), çalışma şekilleri (gündüzlü çalışan, yatılı çalışan, tam zamanlı çalışan, süreksiz çalışan) ve üstlendikleri görevler (temizlik vb., çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımı) üzerinden yapılan bir gruplandırma tasnif edilmiştir. Çalışma içerisinde her bir başlık/konu ile ilgili tespit ve değerlendirmeler, katılımcıların aktarımlarından doğrudan alıntı yapılarak betimsel bir şekilde sunulmuştur.

7.1. Demografik Veriler

Yarı yapılandırılmış soruları cevaplayan ev işçilerinin 14’ü ilkökul mezunu olduğunu belirtirken, katılımcılardan 2’si herhangi bir şekilde eğitim almadığını ifade etmiştir. Lise mezunu katılımcı sayısının 10 ve yüksekokul mezunu katılımcı sayısının ise 3 kişi olduğu görülmüştür. Katılımcılardan 3’ü ortaokul mezunu olduğunu ifade ederken, 3 katılımcı ise eğitim durumunu belirtmemiştir. Ayrıca katılımcılardan 19’u evli olduğunu dile getirmiştir. Kendileriyle görüşülen ev işçilerinin 22’si gündüzlü çalışan, 13’ü ise yatılı çalışan ev işçilerinden oluşmuştur. Gündüzlü çalışan ev işçilerinin 4’ünün bakım işlerini üstlendiği, yatılı çalışan ev işçilerinin ise 6’sının göçmen işçi olduğu görülmüştür. Ev işçilerinin büyük çoğunluğunun kadınlardan oluşması nedeniyle katılımcıların tamamı kadın ev işçilerinden seçilmiştir. Ayrıca kendileriyle görüşülen ev işçilerinin ortalama meslek tecrübelerinin 15 yılın üzerinde olması dikkat çekmiştir. Bu durum salgın öncesindeki çalışma koşulları ve sorunlar ile salgın sürecinde değişen koşullar arasında bir kıyaslama yapılabilmesi adına anlamlı bir nitelik teşkil etmiştir.

Tablo 1: Katılımcı Ev İşçilerinin Demografik Verileri

	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Mesleki Tecrübe	Çalışma Şekli	Üstlendiği Görev
1. Ev İşçisi	Lise	Evli Değil	12 Yıl	Yatılı	Temizlik/ Ev İçi Düzen
2. Ev İşçisi	Lise	Evli Değil	2,5 Yıl	Yatılı	Yaşlı/ Hasta Bakım
3. Ev İşçisi	Ortaokul	Evli	10 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
4. Ev İşçisi	Lise	Evli Değil	2 Yıl	Yatılı	Çocuk Bakım
5. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	20 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
6. Ev İşçisi	Lise	Evli	5 Yıl	Gündüzlü	Çocuk Bakım
7. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	10 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
8. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	8 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
9. Ev İşçisi	Eğitim yok	Evli	25 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
10. Ev İşçisi	İlkokul	Evli Değil	35 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
11. Ev İşçisi	Lise	Evli Değil	20 Yıl	Gündüzlü	Çocuk Bakım
12. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	10 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
13. Ev İşçisi	Belirtmemiş	Evli	20 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
14. Ev İşçisi	Lise	Evli Değil	12 Yıl	Yatılı	Çocuk Bakım
15. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	30 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
16. Ev İşçisi	İlkokul	Evli Değil	25 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
17. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	10 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
18. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	15 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
19. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	26 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
20. Ev İşçisi	Lise	Evli Değil	10 Yıl	Yatılı	Çocuk Bakım
21. Ev İşçisi	Eğitim yok	Evli	20 Yıl	Gündüzlü	Çocuk Bakım
22. Ev İşçisi	Belirtmemiş	Evli	25 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
23. Ev İşçisi	Lise	Evli	15 Yıl	Gündüzlü	Çocuk Bakım
24. Ev İşçisi	İlkokul	Evli Değil	20 Yıl	Yatılı	Temizlik/ Ev İçi Düzen
25. Ev İşçisi	Yüksekokul	Evli	2 Yıl	Yatılı	Çocuk Bakım
26. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	7 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
27. Ev İşçisi	Ortaokul	Evli Değil	18 Yıl	Yatılı	Çocuk Bakım
28. Ev İşçisi	Lise	Evli Değil	10 Yıl	Yatılı	Çocuk Bakım
29. Ev İşçisi	Belirtmemiş	Evli Değil	15 Yıl	Yatılı	Temizlik/ Ev İçi Düzen
30. Ev İşçisi	Yüksekokul	Evli Değil	5 Yıl	Yatılı	Yaşlı/Hasta Bakım
31. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	30 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
32. Ev İşçisi	İlkokul	Evli	15 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
33. Ev İşçisi	Ortaokul	Evli Değil	10 Yıl	Gündüzlü	Temizlik/ Ev İçi Düzen
34. Ev İşçisi	Lise	Evli Değil	25 Yıl	Yatılı	Çocuk Bakım
35. Ev İşçisi	Yüksekokul	Evli Değil	15 Yıl	Yatılı	Çocuk Bakım

7.2. İş ve Gelir Kaybı

Ev işçileri ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda dünyadaki duruma benzer şekilde iş ve gelir kaybının ev işçilerinin salgın döneminde karşılaştıkları en önemli sorunlar arasında yer aldığı görülmüştür. Kayıt dışı ve düzensiz çalışan ev işçilerinin bu dönemde daha yoğun bir şekilde iş ve gelir kaybı yaşadıkları anlaşılmıştır. Özellikle gündelik işlerde, düzensiz olarak çalışan, temizlik vb. ev içi düzenin sağlanmasına yönelik işler üstlenen ev işçilerinin bu dönemde yatılı işlerde, tam zamanlı çalışan, bakım işlerini üstlenen işçilere göre daha fazla işsiz kaldıkları görülmüştür. Ancak yatılı çalışan ve/veya bakım işlerini üstlenen ev işçileri arasında da iş ve gelir kaybı yaşadığını belirten ev işçileri olmuştur.

“Daha önceden evlere temizliğe gidiyordum. Hepsi pandemi nedeniyle kesildi. Korkuyorlar işe almyorlar... İş yok diye kapılar yüzümüze kapanyor...” (31. Ev İşçisi)

Yaşanan gelir kaybı nedeniyle karşı karşıya kalınan ekonomik sorunlar salgın sürecinde işsiz kaldıklarını belirten ev işçileri tarafından üzerinde durulan önemli sorunlar arasında yer almıştır. Bu doğrultuda ev işçileri kiralalarını, faturalarını ve diğer borçlarını ödeyemediklerini belirtmişlerdir. Çok sayıda ev işçisi biriken borçlar nedeniyle evlerine icra geldiğini ifade etmiştir. Gelir kaybı nedeniyle karşılaşılan sorunlar sadece ödemelerin aksamasıyla sınırlı kalmamış, kendileriyle görüşülen ev işçileri temel besin maddelerini karşılama noktasında da sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

“İki çocuğum var. Bu süreçte geçimimizi sağlayamıyoruz. Şu anda çalışmadığım için faturalarımı ödeyemiyorum. Eşim sadece kirayı ödeyebiliyor. O da kendisi asgari ücretli çalışan. Kızım dışarıdan okuyor, oğlum hapishanede... Bu süreçte sağlıklı beslenemiyor ve sağlık hakkına erişemiyorum.” (7. Ev işçisi)

Bu dönemde ev işçileri sadece kendilerinin değil aileleri içerisinde eşlerinin veya çocuklarının da işsiz kaldığını dile getirmişlerdir. Hane içerisinde birden fazla kişinin iş ve gelir kaybı yaşaması, karşı karşıya kalınan ekonomik problemlerin içinden çıkılması güç bir hal almasına neden olmuştur.

*“Salgın öncesinde evin geçimini ben ve eşim sağlıyorduk. Salgında ikimiz de işsiz kaldık. Salgın nedeniyle işten çıkarıldık. Evdeyiz, geçimimizi sağlayacak durumumuz yok... Çok zor durumda-
yız hiçbir şekilde gelirimiz yok... Bu süreçte geçimimizi sağlamakta zorlanıyoruz. Elimizde olan nakit de tükendi duvarları mı kemireceğiz artık ne yapacağız bilmiyorum...” (21. Ev İşçisi)*

Özetlemek gerekirse kendileriyle görüşme gerçekleştirilen ev işçilerinden işsiz kaldıklarını belirtenler iş ve gelir kaybıyla birlikte yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle sadece çalışma hakkından mahrum kalmamış, aynı zamanda birçok temel insan hakkına erişememişlerdir. Gelir kaybıyla doğrudan ilişkili olarak konut ve beslenme hakkına erişim noktasında yaşanan sorunlar da araştırma bulguları içerisinde dikkat çekmiştir.

7.3. Sosyal Korumadan Yoksunluk ve Sosyal Haklara Erişememe

Covid-19 salgını döneminde işlerini kaybettiklerini belirten ev işçileri çoğunlukla kayıt dışı çalışanlardan oluşmaktadır. Bahsi geçen durum beraberinde sosyal güvenlik hakkına ve çeşitli sosyal haklara erişimle ilgili önemli sorunların yaşanmasına da neden olmuştur. Bu doğrultuda işsiz kaldıklarını belirten ev işçilerinin tamamı salgın döneminde devlet tarafından çalışanlara sağlanan desteklerden faydalanamadıklarını dile getirmişlerdir. Sigortasız çalıştırılma nedeniyle ev işçileri sağlanan bu desteklere başvuru için gerekli koşulları sağlayamamışlardır. Dolayısıyla kendileriyle görüşülen ev işçileri salgın döneminde sıkça gündeme getirilen işsizlik ödeneği, kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin ödeneği gibi desteklere erişememişlerdir.

“Rica ediyorum devlet bize el uzatsın. Zor durumdayız iki hastam var çocuklarım işsiz, eşim raporlu, ben 57 yaşındayım, hastayım, hala temizliğe gidiyorum. Hastayım zor çalışıyorum. Hiçbir yerde bize sigorta yapmadılar, 25 yıldır sigortasız çalıştık, devlet bize borçlu, lütfen bize el uzatsınlar.” (9. Ev işçisi)

Salgın döneminde belirli desteklere sınırlı ölçüde erişebildiklerini dile getiren ev işçileri ise sağlanan desteklerin sorunlarının çözümü noktasında yetersiz kaldığını vurgulamışlardır. Bu

doğrultuda devlet ve vakıflar tarafından sağlanan nakdi destekler, yerel yönetimler ve çeşitli kuruluşlar tarafından sağlanan koli yardımları ev işçilerinin erişebildikleri destekler arasındadır. Ancak bu yardımların çoğunun tek seferlik olması, nakdi desteklerin tutarlarının oluşan büyük ekonomik sorunlar karşısında yetersiz kalması, ev işçilerinin dile getirdikleri sorunlardandır. Ayrıca bazı ev işçileri e-devlet üzerinden başvuru yapabilecek yeterli teknik bilgiye sahip olmalarını nedeniyle ilgili yardımlara başvuru da yapamamışlardır.

“Yardım için devlete başvuru yaptım. Daha doğrusu vakfa başvuru yaptım. Üç ayda bir para verileceği söylendi. Şimdi o yardımı alıyorum üç ayda sosyal vakıftan 300 TL para yatırıyorlar sadece... 18 yaşında oğlum var, iş arıyor iş bulamıyor pandemiden dolayı. Eşim de bulamıyor kendisine göre bir iş... 300 TL alsan neye yetiyor ki evin alışverişi faturalar... Maddi durumum çok kötü.” (32. Ev İşçisi)

Kayıt-dışı çalışmayla doğrudan ilişkili olarak sağlık hakkına erişim anlamında yaşanan sorunlar da ev işçileri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. İş ve gelir kaybı yaşadıklarını belirten ev işçileri çoğunlukla sağlık hakkına erişemediklerini belirtirken, bu işçilerden sağlık imkânlarından yararlanabildiklerini belirteler ise ancak eşleri veya ebeveynleri üzerinden bu hakka erişebildiklerini ifade etmişlerdir.

“Elektrik, su, doğalgaz faturalarını yatıramıyoruz. Doğru düzgün beslenemiyoruz. Hiçbir gelir yok. Şu an bilmiyorum nasıl, ne yapacağız? Sağlığa kolay ulaşamıyorum. Ben hastalığımın dolayı diyet yapıyorum. Diyeti bile uygulamakta zorlanıyorum. SGK olmayınca bakmıyorlar. Benim SGK yok. İşsiz kaldık. Başka iş de bulabilme şansım yok. Kronik hastayım. Bulsam da gidemem gitsem de sağlığım tehdit altında...” (16. Ev İşçisi)

Eğitim hakkına erişimde yaşanan sorunlar da araştırma kapsamında dikkat çeken bulgular arasındadır. Katılımcı ev işçileri salgın dönemi kısıtlamalar doğrultusunda yüz yüze eğitime ara verilmesiy-le birlikte çocuklarının online eğitim imkanlarından faydalanmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. İnternet erişimlerinin bulunmaması, bilgisayar, tablet vb. gerekli teçhizat eksiliği, ev işçilerinin ifadelerinde sıklıkla değindikleri sorunlardan olmuştur. Bu kapsamda ev işçileri çocuklarının eğitimlerini karşılayamadıklarını veya karşılayabilmek adına dışarıdan destek almak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle küçük çocuklarını kreş vb. kurumlara gönderen ev işçilerinin bu imkândan faydalanmaya devam edemedikleri görülmüştür.

“Üç tane çocuğum var benim. Bir tanesi okula gidiyor. Salgın öncesinde birisini de kreşe verdim. Pandemiden sonra maddi imkânsızlıklar nedeniyle kreşten aldık sonra. Diğer çocuğum okula gidiyor. Evimde internetim bile yok. Tabletım kırık. Telefondan da ders yatıramıyorum. Halasına gönderiyorum internete bağlanması için.” (33. Ev İşçisi)

Alandan elde edilen bulgular; ev işçilerinin adil ve elverişli ücret elde etme hakkından faydalanamadıklarını, yaşanan gelir kaybı doğrultusunda gerekli toplumsal koruma mekanizmalarına erişemediklerini, bu doğrultuda sosyal güvenlik hakkına erişim anlamında önemli sorunlarla karşılaştıklarını ortaya koymuştur. Bahsedilen bu durum, sosyal devlet ilkesinin temel unsurları kapsamında sosyal korumanın gerçekleştirilmesine yönelik eksiklikleri ev işçileri bağlamında görünür hale getirmiştir.

7.4. Çalışma Koşullarının Ağırlaşması

Covid-19 salgını döneminde düzensiz çalışan, gündelik işlere giden, çoğunlukla temizlik vb. işleri üstlenen ev işçileri işsizlikle karşı karşıya kalırken hasta, yaşlı ve çocuk bakım işlerini üstlenen ve çoğunlukla yatılı çalışan ev işçileri ise çalışmaya devam etmiş veya etmek zorunda kalmışlardır. Salgın sürecinde çalışmaya devam ettiklerini belirten işçiler bu dönemde çalışma ilişkileri içinde birbiri ile iç içe geçmiş farklı boyutlarda sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. İş yüklerinin artması ve çalışma sürelerinin uzaması kendileriyle görüşme yapılan ev işçilerinin en sık dile getirdikleri sorunlardan olmuştur. Bu dönemde kısıtlamalar nedeniyle hane üyelerinin evlerde daha çok vakit geçirmeleri, yüz yüze eğitime ara verilmesi nedeniyle eğitim çağındaki çocukların evlerde kalmaları ev içerisindeki işlerin yoğunluğunu arttırmıştır. Ayrıca özellikle bakım işlerini üstlenen ev işçileri hanede çalışan ev işçisi sayısının azaltıldığını, ev içi düzenin sağlanmasına yönelik işleri üstlenen ev işçilerinin işten çıkarıldığını ve bu işleri de kendilerinin üstlenmek zorunda kaldıklarını sıklıkla dile getirmişlerdir. Bu durum ev işçilerinin mesai saatlerinin artmasını, ara dinlenme hakkında gerektiği şekilde faydalanamamalarına neden olmuştur. Dolayısıyla iş yükleri zaten ağır olan ev işçilerinin çalışma koşulları, salgın dönemiyle birlikte daha da ağırlaşmıştır. Yatılı çalışan ev işçileri 24 saat işveren emir ve talimatlarına hazır beklediklerini, dinlenemediklerini ve yeteri kadar uyuyamadıklarını ifade etmişlerdir.

“Yatılı çocuk bakıcısıyım. Azerbaycanlıyım. Bir buçuk aydır hiç izin kullanmadım. Evin bütün işini ben yapıyorum. Üstüne çocuklarına da bakıyorum. Çok yoruluyorum. Kötü davranıyorlar. Virüs hastalığı çıkarsa çok zorlanırsınız... Kimsenin umurunda değiliz. Evleri küçük, kendime ait bir odam yok. Bana bir şey olsa beni kapı dışarı ederler. Kendileri hasta olsa kendilerini bana baktırırlar...” (4. Ev işçisi)

İş yükünün artmasının yanında izinsiz çalıştırılma da görüşmeler kapsamında ev işçilerinin sıklıkla değindikleri sorunlar arasında yer almıştır. Ev işçileri hali hazırda ağırlaşan çalışma koşullarının ücretli izin hakkından faydalanmaksızın çalıştırılmayla birlikte katlanılmaz bir hal aldığını belirtmişlerdir. Kendileriyle görüşülen ev işçilerinin çoğu aylardır ücretli izin hakkından faydalanmaksızın çalıştırdıklarını dile getirmişlerdir. Ev işçileri kendi tecrübelerinin yanında iletişim içerisinde oldukları arkadaşlarının da bu sorunla karşı karşıya olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatımlarından, ev işçilerinin istihdamına aracılık eden şirketlerin işçilere işverenden izin talep etmemeleri yönünde baskı uyguladıkları da anlaşılmıştır. Uzun süreler sonra izne çıkabilen ev işçilerinin ise bu izinleri belirli kısıtlamaları kabul etmeleri koşuluyla kullanabildikleri görülmüştür. Bu doğrultuda aile bireyleriyle ve arkadaşlarla görüşme koşuluyla karantina altında, sadece dinlenme ihtiyacını gidermeye yönelik olarak kullanılan izinler söz konusu olmuştur.

“Ben yaklaşık 25 senedir bu işi yapıyorum ancak bu sene kadar zorlandığımı hatırlamıyorum... Günde dört beş saat uykuyu zor görüyorum... İzin konusuna gelince, üç aydır izne çıkmıyorum. Ailelere baktığım zaman kendi hayatlarından hiç geri kalmıyorlar mesela plajdı, restorandı şuydu buydu gidiyorlar. Ama çalışan elemana baktığınız zaman pandemi filan eve kapatıyorlar... İzne çıktığım zaman kimseyle görüşmemek kaydıyla çıkıyorum. Eve gidiyorum, evden geliyorum kimseyle görüşmüyorum ne aileyle ne arkadaşlarımla. Yalnız yaşıyorum mesela. Diğer ailesiyle yaşayanlara izin de vermiyorlar mesela...” (34. Ev işçisi)

Ağır iş yükü ve izinsiz çalışmanın yanında, ev işçileri işverenin kötü muamele ve uygulamalarına yönelik şikâyetlerini de dile getirmişlerdir. Özellikle virüs bulaştırmaları kaygısıyla işverenlerin ev işçilerine kötü davrandıklarını kimi zaman bu gibi nedenlerle işyerinde şiddete maruz kaldıklarını belirten ev işçileri olmuştur. Bu dönemde izin kısıtları haricinde ev işçilerinin boş zamanı kullanma ile hareket ve iletişim özgürlüklerinin kısıtlandığı görülmüştür. Ev işçileri kimi zaman işi bırakmak istedikleri halde bu iradelerinin salgın kısıtlamaları bahane edilerek işverenleri tarafından engellendiğini belirtmişlerdir. Kendileriyle görüşülen göçmen ev işçileri de tüm işçilerle benzer sorunları tecrübe etmelerinin yanında, kendi ülkelerindeki aile bireyleriyle sağlıklı iletişim kuramadıklarını, seyahat kısıtlamaları nedeniyle ülkelerine gitme şanslarının bulunmadığını, işten ayrılmaları veya çıkarılmaları durumunda konut hakkına erişim noktasında ciddi engellerinin olduğunu ve bu süreçte işverenlerin kötü muamelelerine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yaşanan salgın sürecinin özgül koşulları ve işsizlik kaygısı ev işçilerinin karşı karşıya kaldıkları bu kötü çalışma koşullarını, güvencesiz istihdam ilişkilerini ve daha düşük ücretleri kabul etmelerine neden olmuştur.

“Adım... Özbekistanlıyım... Karı koca yaşlı bir çiftin yanında çalışıyorum iki buçuk senedir. Çalışma iznim yok. Çalıştığım işyerinde yaşadığım önemli bir sorun... Oturma iznini almak için postaneye gittim. Ayrıca otobüsle ya da minibüsle de değil çalıştığım yerin özel şoförüyle gidip geldiğim halde bize virüs bulaştırırsın diye bir hafta boyunca odama hapsedildim...” (2. Ev işçisi)

Küresel salgın döneminde kötü muamele, şiddet ve taciz sadece çalışma yaşamı içerisinde değil ev işçilerinin kendi hanelerinde de artmıştır. Kendileriyle görüşülen ev işçileri bu dönemde eşleri veya aile bireylerinden gördükleri şiddetin arttığını dile getirmişlerdir. Yaşanan ekonomik sorunların, salgın döneminin oluşturduğu psikolojik tahribat ve evde geçirilen zamanın artışı, şiddetin artmasının önemli nedenleri arasında belirtilebilir. Özetlemek gerekirse kendileriyle görüşülen ev işçileri salgın döneminde, çalışma hakkının temel unsurları arasında yer alan makul çalışma süreleri isteme hakkı, ücretli izin hakkı ve boş zaman isteme hakkına etkin bir şekilde erişememişlerdir. Bununla birlikte ilgili süreçte çalışma ilişkilerini düzenleyen mevcut ulusal yasal düzenlemelerin ciddi şekilde ihlal edilmiştir. Bu kapsamda etkin bir denetim ve şikâyet mekanizmasına duyulan ihtiyaç görünür hale gelmiştir.

7.5. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine İlişkin Sorunlar

Ev işçilerinin ağırlaşan çalışma koşulları ve izinsiz bir şekilde uzun sürelerle çalışmaları beraberinde işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin önemli sorunların ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Dinlenmeksizin sürekli olarak tekrar eden hareketlerin yapılması, artan iş yükü nedeniyle fiziki anlamda yorgunlukların artması, içinde bulunulan çalışma koşulları doğrultusunda psiko-sosyal risk faktörlerinin ev işçilerini daha yoğun bir şekilde olumsuz etkilemesi söz konusu olmuştur. Bu durum ev işçilerinin işçi sağlığı ve iş güvenliğine yönelik daha fazla riskle ve iş kazalarıyla karşılaşmaları ihtimalini artırmıştır. Ev işçileri bu dönemde işçi sağlığı ve iş güvenliği risklerine karşı daha savunmasız hale gelmişlerdir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği risklerinin artmasının yanı sıra, çalışmaya devam eden ev işçilerinin virüse yakalanma riskleri artmıştır. Birden fazla evde çalışan, hane halkı ile sürekli temas halinde olan, işe gidiş gelişlerde kamusal alanda zaman geçiren ev işçileri, bu dönemde virüse karşı korunmasız ve savunmasız hale gelmişlerdir. Bu doğrultuda kendileriyle görüşme gerçekleştirilen ev iş-

çileri, doğrudan kendileri olmasa da iletişim içerisinde oldukları ev işçilerinin işverenlerinden virüsü alarak hastalandıklarını ve virüsü hanelerine de bulaştırdıklarını dile getirmişlerdir.

“Hayatımız tehdit altında... Çalışmazsak parasızlıktan çalışırsak virüsten... Bu durum ne kadar sürececek belli değil...” (16. Ev İşçisi)

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde hem ev işçilerinin hem de işverenlerinin salgından korunma noktasında daha çok bilgilendirilmeleri gerektiği ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ayrıca salgından korunmaya yönelik gerekli önlemlerin alınması ve ev işçisine bu doğrultuda gerekli ekipmanın sağlanması anlamında ev işçisi çalıştıran işverenlerin bilinçlendirilmesi ve bu doğrultuda yaptırımların gündeme getirilmesi gerektiği de görülmüştür. Salgın sürecinde kişisel sağlığa yönelik tüm bu risklere rağmen ev işçilerinin virüse yakalanmaktan ve bunu aile bireylerine taşımaktan ziyade işsiz kalmak ve gelir kaybı yaşamaktan endişelenmektedirler. Temel ihtiyaçların karşılanması adına çalışma sonucu elde edilen gelirin tek geçim ücreti olduğu vurgusu ön plana çıkmıştır. Ayrıca Coronavirüs hastalığının ve bunun olası etkilerinin bir meslek haslığı olup olmadığına özellikle sağlık çalışanları nezdinde tartışıldığı günümüzde, söz konusu araştırma kapsamında görüşülen ev işçilerinin tecrübeleri dikkate alındığında, diğer çalışan grupları için de bu durumun dikkate alınması gerektiği açıkça görülmektedir.

8. Sonuç

Covid-19 salgını, halk sağlığı üzerindeki etkilerinin yanında toplumsal ve ekonomik anlamda da son derece önemli sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde yoksulluk ve eşitsizlik artarken, kitlesel işsizliklerin yaşandığı, çalışma ilişkilerinin çok daha esnekleştiği görülmüştür. Yaşanan süreçte salgının ortaya çıkardığı olumsuz etkilerden kayıt dışı çalışanlar ve güvencesiz gruplar daha çok etkilenmiştir. Ev işçileri ise salgın sürecinden en çok etkilenen güvencesiz gruplar arasında yer almıştır. Ev işlerinde kayıt dışı çalışmanın ve atipik istihdamın yaygın olması yaşanan sorunları derinleştirmiş ve ev işçilerini salgın döneminde yaşanan sorunlar karşısında korumasız bırakmıştır. Ev işçileri bu dönemde birbiri ile ilişkili ve iç içe geçmiş çok sayıda sorunu aynı anda yaşamışlardır. İş ve gelir kaybı, sosyal güvenlik mekanizmalarına ve sosyal haklara erişememe, çalışmaya devam eden ev işçileri için iş yükünün artması, uzun sürelerle çalışma, ücretsiz izin hakkından faydalanamama, hastalığa yakalanma riskinin artması süreç içerisinde temel sorunlar arasında yer almıştır. Bahsedilen tüm bu sorunlar hem uluslararası raporlarda hem de araştırma kapsamında kendileriyle görüşülen ev işçilerinin ifadelerinde dikkat çekmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, ev işçilerinin salgın sürecinde temel insan hakları içerisinde yer alan ve anayasal güvence altına da alınan çalışma hakkından etkin bir şekilde faydalanamadıklarını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, çalışma hakkının ihlali bağlamında ele alındığında, ev işçileri çalışma hakkının unsurları arasında yer alan ve çalışma hakkı ile sıkı sıkıya bağlı birçok haktan yararlanamamışlardır. Özellikle iş ve gelir kaybına bağlı yaşanan sorunlar nedeniyle ev işçileri, işsizliğe karşı korunma hakkından, kendisi ve ailesi ile insan onur ve haysiyetine yakışır bir yaşam sürecektir düzeyde adil ücret elde etme hakkından ve iş güvencesinden mahrum kalmışlardır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular çalışma hakkı ile yaşam hakkı arasındaki sıkı bağı ortaya koymuş, bahsi geçen süreçte ev işçilerinin kendileri ve aileleri için yeterli yaşam standartlarını sağlayamadıkları görülmüştür. Bu doğrultuda ev işçileri beslenme, konut, eğitim ve sağlık hakkına erişim anlamında sorunlar yaşamaktadırlar. Salgın döneminde işsiz kalmayıp çalışmaya devam eden ev işçileri ise işçi sağlığı ve iş güvenliğine uy-

gun koşullarda çalışmayı isteme hakkı, makul çalışma süresi isteme hakkı, adil ücretli izin hakkı, boş zaman isteme hakkı ve yapısına ve kişiliğine uygun işlerde çalışma hakkından yoksundurlar. Ayrıca salgın döneminde ev işçileri hem işyerinde hem de hanelerinde daha fazla şiddete maruz kalmışlardır. Bu durum ise, ev işçilerinin kişisel özgürlüklerinin ve güvenliklerinin ihlal edilmesine, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz kalmalarına neden olmuştur. Ev işçilerinin işyerinde maruz kaldıkları şiddet aynı zamanda adil ve elverişli koşullarda çalışma hakkının ihlalini de beraberinde getirmiştir.

Çalışma hakkı ve diğer temel insan haklarının devlet güvencesi altında olması nedeniyle sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak devlet ve yetkili kurumları aracılığıyla konuya ilişkin politika ve düzenlemeler hızlı bir şekilde hayata geçirilmelidir. Kayıt dışı çalışan ve sosyal güvenlik sistemi dışında kalan ev işçilerinin beslenme, konut, eğitim ve sağlık hakkına etkin erişimleri adına acil önlemler alınmalıdır. İş ve gelir kaybı yaşayan, herhangi bir koruma kapsamında olmayan ev işçileri için gelir güvencesi sağlanmalıdır. Salgın koşullarında ev işlerinde çalışma ve ev işçisi çalıştırma hakkında ev işçileri ve işverenleri bilgilendirilmelidir. Ev işçisi çalıştıran işverenlerin gerekli hijyen tedbirlerini almaları ve koruyucu ekipmanları sağlamaları adına etkin mekanizmalar oluşturulmalıdır. Ev işçilerinin insan onur ve haysiyetine uygun koşullarda çalışmaları adına mevcut yasal düzenlemeler kapsamındaki hak ihlalleri tespit edilerek yaptırımlar uygulanmalıdır. Bunun için ise ev işçilerinin haklarını arayabilmeleri adına güvenli şikâyet mekanizmaları oluşturulmalı, ev işçilerinin işyerleri olan hanelerin denetimi mümkün kılınmalıdır. Ev işçilerinin kayıtlı istihdamını desteklemek adına ev işçisi çalıştıran işverenlere küresel salgın döneminde özel teşvik paketleri oluşturulmalıdır.

ILO tarafından 2011 yılında kabul edilen 189 sayılı Ev İşçileri için İnsan Onuruna Yakışır İş Sözleşmesi de hem küresel salgın döneminde ortaya çıkan sorunlarla mücadelede hem de ev işçilerinin sorunlarına yönelik genel politikaların oluşturulması anlamında önemli bir hukuki çerçeve ortaya koymaktadır. 189 sayılı Sözleşme her ne kadar Türkiye tarafından henüz onaylanmamış olsa da sözleşmede yer verilen düzenlemeler konuya ilişkin hayata geçirilecek ulusal politikalar açısından da bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda 189 sayılı Sözleşme taraf ülkelere, ev işçilerinin sigorta primlerinin ödenmesi noktasında kolaylaştırıcı yöntemler geliştirme yükümlülüğü getirmektedir. Ev işçilerinin sosyal güvencelerinin en az diğer işçiler kadar olması gerektiği de 189 sayılı Sözleşme'nin vurguladığı önemli noktalar arasındadır. Dolayısıyla ev işçilerinin hem salgın döneminde hem de öncesinde yaşadıkları birçok sorunun kaynağının hukuki korumadan yoksunluk ve kayıt-dışı çalışma olduğu düşünüldüğünde ulusal anlamda geliştirilebilecek politikalarda etkin bir kayıtlılık sisteminin geliştirilmesinin ve ev işçilerinin özgül çalışma koşullarını dikkate alan hukuki düzenlemelerin önemi açıkça görülmektedir.

Salgın süresince çalışmaya devam eden ev işçilerinin çalışma koşullarının ağırlaşması ve izinsiz olarak uzun sürelerle çalışmaları dikkate alındığında 189 sayılı Sözleşme'nin bu doğrultudaki düzenlemeleri de oldukça önemli hale gelmektedir. Sözleşme çalışma süreleri, fazla çalışmaların telafisi, işverenin emir ve talimatlarına hazır beklenen sürelerin çalışma süresinden sayılması, telafi dinlenme sürelerinin hesabı, günlük ve haftalık dinlenme süresi, yıllık ücretli izin vb. konularda belirli standartların oluşturulmasına yönelik düzenlemelere yer vermektedir. Bunun yanında ev işçilerinin iş tanımlarının ve çalışma koşullarının belirlenmesi adına sosyal tarafların katkılarıyla hazırlanan standart sözleşmeler de Sözleşme kapsamında üzerinde durulan önemli konulardandır. Bu kapsamda standart sözleşmelerin oluşturulması ev işçilerinin insana yakışır iş koşullarında çalışmaları adına da son derece önemli bir yere sahiptir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin ev işçilerinin çalışma koşullarına uygun özel düzenlemelerin oluşturulması da 189 sayılı Sözleşme'nin üzerinde durduğu önemli konulardandır. Bu doğ-

---

rultuda Sözleşme taraf ülkelere, işçi sağlığı ve iş güvenliği noktasında gerekli tedbirlerin alınması ve yaptırımların uygulanması yükümlülüğü getirmektedir. Bu husus küresel salgın döneminde özellikle kişisel koruyucu ekipmanların sağlanması, işçilerin sağlık ve güvenliklerini dikkate alan düzenlemelerin oluşturulması açısından dikkat çekicidir.

Özetle ev işçilerinin Türkiye'deki sorunlarının çözümü noktasında 189 sayılı ILO Sözleşmesi'nin bir kılavuz olarak dikkate alınmasının yanında onaylanması da oldukça önemli bir gerekliliktir. Sözleşme'nin onaylanması ev işçilerinin hak ve çıkarlarının geliştirilmesi anlamında bir üst norm niteliği taşıyacak, etkin bir ulusal mevzuat geliştirme sürecini mümkün hale getirecek ve dile getirilen tüm önerilerin soyut bir niyet temelinden somut bir çerçeveye dönüşmesini sağlayacaktır. Belirtmek gerekir ki ev işçilerinin salgın döneminde karşılaştıkları sorunların çoğu hukuki korumasızlık ve güvencesizlikten kaynaklanmaktadır. Alandan elde edilen bulgular da bu tespiti güçlendirmiştir. Ayrıca ev işçilerinin sorunlarının iç içe geçmiş yapısı, sorunların çözümü anlamında da bütüncül bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Alper, Y. (2014), *Türkiye sosyal güvenlik sistemi: sosyal sigortalar hukuku*, Bursa: Dora.
- Arıkan, R. (2011), *Araştırma yöntem ve teknikleri*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Balaban Salı, J. (2018), Verilerin toplanması. Ali Şimşek (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* içinde (s.134–161). Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Bedir, G. (2016), Ev hizmetlerinde 10 günden az çalışanların sigortalılığı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmesi. *Mali Çözüm*, ISMMMO, Ocak-Şubat 2016, 225–229.
- Birgün (2019), 1 milyon ev işçisinin yüzde 99'u sigortasız: İş tanımımız yok adımız 'kadın'. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/1-milyon-ev-iscisinin-yuzde-99-u-sigortasiz-is-tanimimiz-yok-adimiz-kadin-256265> (12.01.2021).
- Bora, A. (2010), *Kadınların sınıfı: ücretli ev emeği ve kadın özneliğinin inşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boydak, A. B. (2018), Sosyal güvenlik hukuku açısından ev hizmetlerinde çalışanların durumu. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8 (1), 145–158.
- Diñer, C. G. (2015), Türkiye- Gürcistan bağlamında göçmen kadın emeği: güvencesizliğin ve belgesizliğin mekanı olarak ev içi alan. Lülüfer Körükmes ve İlkay Südaş (Ed.), *Göçler ülkesi* içinde (s. 95–113). İstanbul: Ayrıntı.
- Doğan, G. (2017), *Ankara'daki Bazı Ev İşçisi Kadınların İşle İlgili Sağlık Ve Sosyal Risklerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Başkent Üniversitesi/Tıp Fakültesi/Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- DW (2020), Ev işçileri pandemide geçim kaynaklarını kaybetti. Erişim adresi: <https://www.dw.com/tr/ev-ic%C5%9F%C3%A7ileri-pandemide-ge%C3%A7im-kaynaklar%C4%B1n%C4%B1-kaybetti/av-55882338> (12.02.2021).
- Erdođdu, S. ve Toksöz, G. (2013), *Türkiye'de ev işçileri: kadınların görünmeyen emeğinin görünen yüzü*. Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi.
- EUROSTAT (2021), EUROSTAT Data. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database> (08.02.2021).
- Fana M., Perez S. T., & Fernández-Macias E. (2020), Employment impact of Covid-19 crisis: from short term effects to long terms prospects., *Journal of Industrial and Business Economics*, Vol. 47, 391–410.
- Güler, C. (2021), *Ev İşçiliğinin Türkiye'deki Görünümü: Kapsam, Boyut ve Sorunlar*, ILO Ankara Ofisi. Erişim adresi: https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_803900/lang--tr/index.htm (25.07.2021).
- Güzel, A., Okur, A. R. ve Caniklioğlu, N. (2020), *Sosyal güvenlik hukuku*. (18. Baskı). İstanbul: Beta.
- IDWF (2020), International Domestic Workers Federation statement on protecting domestic workers rights and fighting the Coronavirus Pandemic. Retrieved from <https://idwfed.org/en/updates/global-idwdf-statement-on-protecting-domestic-workers-rights-and-fighting-the-coronavirus-pandemic> (12.02.2021).
- IDWF (2020b), IDWF solidarity fund to fight COVID-19, Retrieved from <https://idwfed.org/en/covid-19/the-idwdf-solidarity-fund> (12.01.2021).
- ILO (2010), *Decent work for domestic workers*. International Labour Conference, 99th Session, Geneva: International Labour Office.
- ILO (2011), C-189, Domestic Workers Convention, 2011 (No. 189). Retrieved from https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0:NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:2551460:NO, (11.02.2021).
- ILO (2013), *Domestic workers across the world: global and regional statistics and the extent of legal protection*. Geneva: ILO.
- ILO (2015a), *ILO global estimates on migrant workers: results and methodology, special focus on migrant domestic workers*. Geneva: International Labour Office.
- ILO (2015b), Who are domestic workers?. Retrieved from <https://www.ilo.org/global/topics/domestic-workers/who/lang--en/index.htm> (10.02.2021).
- ILO (2019a), Domestic workers. Retrieved from <https://www.ilo.org/global/topics/care-economy/domestic-workers/lang--en/index.htm> (10.02.2021).
- ILO (2020a), COVID-19 crisis and the informal economy Immediate responses and policy challenges. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/briefingnote/wcms_743623.pdf (11.02.2021).

- ILO (2020b), Beyond contagion or starvation: giving domestic workers another way forward. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_743542.pdf (11.02.2021).
- ILO (2020c), Impact of the COVID-19 crisis on loss of jobs and hours among domestic workers. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_747961.pdf (11.02.2021).
- ILO (2021a), *Making decent work a reality for domestic workers: Progress and prospects ten years after the adoption of the Domestic Workers Convention, 2011 (No. 189)*. Geneva: ILO Office. Retrieved from https://www.ilo.org/global/topics/domestic-workers/publications/WCMS_802551/lang--tr/index.htm (25.07.2021).
- ILO (2021b), Who are domestic workers?. Retrieved from https://www.ilo.org/global/topics/domestic-workers/WCMS_209773/lang--en/index.htm (12.07.2021).
- ILO (2021c), ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Seventh edition Updated estimates and analysis, 25 January 2021, Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf (02.07.2021).
- ITUC (2020a), *Putting people first 12 governments show the world how to protect lives, jobs and incomes*. Brussels: ITUC.
- ITUC, (2020b), Social protection with health care - data from selected countries, May 2020, Retrieved from https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_covid-19_countrycasestudies_en.pdf (24.04.2021).
- ITUC (2020c), Letter to the International Finance Corporation - urgent measures to protect workers and the real economy, Retrieved from https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/letter_to_ifc.pdf (24.07.2021).
- ITUC (2020d), Letter to the World Bank Group - building universal social protection, health coverage and sustainable development in COVID-19 response, Retrieved from https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/letter_to_wb_group_re_building_universal_social_protection_health_coverage_and_sustainable_development_in_covid-19_response.pdf (24.07.2021).
- ITUC (2020e), G20 Labor and Employment Ministers' Meeting on COVID-19, Retrieved from https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/g20_labor_and_employment_ministers_meeting_on_covid-19.pdf (24.07.2021).
- ITUC (2020f), *ITUC global covid-19 survey 20 april – 23 april 2020 key findings*. Brussels: ITUC.
- ITUC (2021), ITUC campaign brief: a new approach to global governance of occupational health and safety. Retrieved from https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_campaign_brief_osh_en.pdf (25.04.2021).
- İlendemli, M. (2018), *Dünyada ve Türkiye'de ev işçiliğinin çalışma biçimleri ve kadın istihdamına etkileri*. (Uzmanlık Tezi) T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara.
- Karaca Gökçek, N. ve Kocabaş, F. (2009), Ev hizmetlerinde çalışanların karşılaştıkları sorunların Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Kamu-İş*, 10 (4), 161–176.
- Kaya, E. (2018), Ev hizmetlerinde sağlık ve güvenlik. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Sayı: 155, 18–20.
- L7 (2020), LABOUR 7 (L7), Key Demands in response to the COVID-19 Epidemic, 1 April 2020, Retrieved from https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/l7_covid-19_en.pdf (24.07.2021).
- Manav, A. E. (2015), Ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı. *TBB Dergisi*, Sayı: 120, 509–538.
- Memiş, E. ve İzdeş, Ö. (2018), Türkiye'de yaşlı bakımı ve kadın istihdamı. Çağla Ünlütürk Ulutaş (Ed.), *Feminist sosyal politika: bakım, emek, göç* içinde (s.99–138). İstanbul: Notabene.
- Memiş, E. ve Özay, Ö. (2011), Ev içi uğraşlardan iktisatta karşılıksız emeğe: Türkiye üzerinde yapılan çalışmalara ilişkin bir değerlendirme. Serpil Sancar (Ed.), *Birkaç arpa boyu: 21. yüzyıla girerken Türkiye'de feminist çalışmalar* içinde (s. 249–278). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- NDWA (2020), Resources for domestic workers on the Coronavirus Pandemic. Retrieved from <https://membership.domesticworkers.org/coronavirus/get-support/> (09.02.2021).
- Özbay, F. (2012), Türkiye'de ev emeğinin dönüşümü: ondokuzuncu yüzyıldaki Osmanlı ev kölelerinden günümüzdeki kaçak göçmen işçilere. Ahmet Makal ve Gülay Toksöz (Ed.) *Geçmişten günümüze Türkiye'de kadın emeği* içinde (s. 116–158) Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Öztürk, M. (2010), Ücretli iş ve ücretsiz bakım hizmeti ekseninde kadın emeği: 1980'lerden 2000'lere. Saniye Dedeoğlu ve Melda Yaman Öztürk (Ed.), *Kapitalizm, ataerkillik ve kadın emeği: Türkiye örneği* içinde (s. 25–78). İstanbul: Sav.

- SGK (2021), SGK istatistik yıllıkları. Erişim adresi: http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari (10.02.2021).
- Sözer, A. N. (2019), *İşçi, Bağımsız çalışan ve kamu görevlileri bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku*. (4. Baskı) İstanbul: Beta.
- Tılıç R. ve Kalaycıoğlu, S. (2012), Çocuk ve yaşlı bakıcıları: enformel sektördeki kadınlar. Saniye Dedeoğlu ve Adem Yavuz Elveren (Ed.), *Türkiye’de refah devleti ve kadın* içinde (s.301–327). İstanbul: İletişim.
- Tijdens, K., & Klaveren, M. V. (2011), *Domestic workers: their wages and work in 12 countries*. Amsterdam: WageIndicator Foundation.
- Tire, O. (2016), Türkiye’de ev işçilerinin dünü ve bugünü. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (9), 34–43.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2010), Evin içi işyeri: ev hizmetleri, ücretli emek ve göçmen kadın emeği. Saniye Dedeoğlu ve Melda Yaman Öztürk (Ed.), *Kapitalizm, ataerkillik ve kadın emeği: Türkiye örneği* içinde (s. 277–303). İstanbul: Sav.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. ve Durusoy Öztepe, N. (2013), Ev hizmetlerinde mesleki sağlık ve güvenlik sorunu. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4 (2), 44–57.
- Yıldırım, S. (2014), Türkiye’de ev hizmetinde çalışanların sorunları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1) 45–59.